

УДК: 327.54(73)

А. О. Худолій,

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри лінгвістики Національного університету Острозька Академія
кв. 76, 5, вул. Татарська, м. Острог, Рівненська обл., 35800, Україна
Тел. (роб.): +38(03654)2-29-49; (дом.): +38(03654)2-24-45
Електронна адреса: toliuy65@yahoo.com.

ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США НА РОЗВИТОК ВІДНОСИН З РОСІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ

Статтю присвячено аналізу зовнішньополітичного курсу США, Росії та України. Розглянуто розвиток стосунків між Америкою та Росією, Росією та Україною. Описано внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на розвиток стосунків між вище зазначеними країнами.

Ключові слова: зовнішня політика, стосунки, США, Росія, Україна.

Стаття опирається на положення праць у сфері зовнішньої політики США, Росії та України, в яких увагу зосереджено на аналізі внутрішніх та зовнішніх чинників, що впливають на розвиток відносин зазначених вище країн. В умовах зростаючої ролі США набуває актуальності дослідження філософії, традицій та внутрішніх чинників, що впливають на рішення американських, російських та українських політиків.

Власне актуальним і раніше не досліджуваним виявляється аналіз внутрішніх та зовнішніх чинників, філософії, настроїв та політичних традицій американського, російського та українського політикумів. У статті переслідуються такі завдання:

- Описати розвиток стосунків між США, Росією та Україною за останні роки XXI століття.
- Виявити та описати чинники, що впливають на формування зовнішньої політики зазначених країн.

Зовнішню політику США стосовно східних країн, зокрема Росії та України досліджувало чимало науковців, які акцентували увагу на різних аспектах цієї сфери [1; 2; 3; 4]. Проте філософія політиків, традиції та політичні пережитки, що суттєво впливали на формування зовнішньої політики даних країн залишилися поза увагою науковців. Ми вбачаємо наше завдання у висвітленні зовнішньополітичних стосунків трьох країн та виокремленні чинників, що впливають на їхній розвиток.

Американсько-російські відносини

Після розпаду минулого Радянського Союзу, Росія залишається ядерною країною з найпотужнішим ядерним арсеналом у світі, здатною зруйнувати світ. Клінтон і Буш вибрали політику розвитку стосунків з Росією на основі демократичної мирної теорії, яка ґрунтується на 2 твердженнях.

Перше — демократичні країни є більш мирними ніж ті, в яких не існує демократії. Друге — авторитарні режими мають причину для війни, оскільки розпочавши війну, вони тим самим відволікають увагу народу від авторитаризму; у демократичних країнах така мотивація відсутня [5, с. 111]. Такий підхід ґрунтувався на переконанні, що якби Росія стала демократичною країною, то вона могла б стати частиною західної спільноти країн, нормальним учасником світової економіки. Б. Клінтону та Дж. Бушу здавалося, що демократичні зміни в країні привели б до Росію до трансформації її образу із загрози світу до мирної демократичної країни, яка не загрожує світу незважаючи навіть на розміри збройних сил і ядерного арсеналу. Проте у США існують протилежні політичні погляди на Росію, згідно з якими, Росія є загрозою з огляду на її військовий потенціал. Такі погляди виникли на основі того, що країна є загрозою для США зважаючи на свою здатність до застосування зброї а не на основі її намірів чи форми уряду. З приходом до влади Дж. Буша молодшого, увага американських політиків до демократизації Росії суттєво спала, оскільки Росія надала суттєву підтримку у боротьбі з тероризмом після подій 11 вересня 2001 року. Буш та його адміністрація зменшили критику виборів у Росії і заплющили очі на війну у Чечні. Логіка тут проста — у війні проти тероризму ніхто не звертає увагу на те наскільки країна демократична, особливо коли вона є союзником у цій війні. І коли Росія була ворогом під час періоду холодної війни, то зараз вона є виступає союзником США у війні з тероризмом.

Під час другого терміну перебування Буша при владі, американська фінансова допомога зросла з 50 мільйонів доларів у 2003 році до 80 мільйонів у 2005 році. На віденському саміті у червні 2006 року ЄС та США зробили спільну заяву, в якій зауважили, що російська зовнішня політика іде врозріз з політикою Заходу [6]. З часом Москва повернулася до авторитарної форми правління. У своїй політиці стосовно Заходу, Близького Сходу, Азії, вона водночас застосовувала жорстку тактику по відношенню до своїх сусідів. Віце президент Дік Чейні звинуватив Росію у використанні газу та нафти як інструментів залякування та шантажу проти України, Грузії та Західної Європи [7, с. 7]. І хоча повного розриву у стосунках не відбулося, проте стало очевидним, що відносини погіршилися.

У 2008 році стосунки США — Росія суттєво погіршилися, оскільки розміщення ракет у Чехії та Польщі посилило напруженість між США, НАТО та Росією. На прес конференції в Україні, у квітні 2008 року Буш зазначив, що система ракетного перехоплення в центральній Європі не є загрозою Росії, оскільки спрямована на захист західних країн від ракетного удару з близького сходу. І співпраця США з Росією як і з Україною є в інтересах усіх трьох країн.

Російсько-американські відносини

У сучасній політичній культурі російського суспільства домінантну роль починають відігравати архетипи колективного несвідомого [8, с. 37]. Одним зі найсильніших архетипів такого рівня є образ або стереотип воро-

га. Розглядаючи такий стереотип крізь призму російсько-українсько-американських відносин, ворогом виступають США та їхній помічник НАТО. З образом ворога у масовій свідомості асоціюють всі негаразди, проблеми, розпад звичного способу життя, всього суспільства в цілому. Ще одним елементом архаїчної свідомості є образ, і згодом і стереотип героя. Героєм у даному випадку виступає экс-президент Путін. Він виконує функцію нейтралізації дискомфортного стану, викликаного дією ворогів, і плекає надію народу на чудо. Подібні архетипи, які з часом перетворюються на стереотипи успішно працюють у кризових ситуаціях. Тоталітарний режим, сформований у Росії сприяв формуванню політичних і соціальних стереотипів: потяг до уніфікації, одноманітність у всіх сферах життя, неприязнь до тих, хто протистоїть більшості, неприйняття нового, підозрілість до іноземців, ненависть до інших націй, а звідси — антисемітизм і крайній націоналізм. З образом ворога асоціюють американських політиків та натовські війська.

Російські лідери почали нервувати через зростаюче втручання США у внутрішні справи Росії. Кольорові революції довели, що політика США могла призвести до зміни режиму на територіях, які були споконвіку у сфері життєвих інтересів Росії [9, с. 163].

За останні кілька років стосунки між Москвою та Вашингтоном погіршилися. Жорсткий виступ Путіна на конференції по глобальній безпеці в Мюнхені, у лютому 2007 року тільки підтверджує висловлену тезу [10, с. 1-7]. Загалом Путін звинуватив Америку в однополярності та винятковості її права втручатися у справи інших країн, що призвело до підвищення рівня глобальної небезпеки. Під однополярністю Путін розуміє світ в якому існує тільки один центр влади, один центр прийняття рішень, і один центр військової сили. Це — недемократична система і Путіну вона видається несправедливою. Окрім того, американське бажання застосовувати силу наблизило світ до стану постійного конфлікту [10, с. 2]. Світ став не безпечнішим і це призвело зростання гонки озброєнь.

Російсько-українські відносини

Стосунки між Україною та Росією не покращилися за останні роки і це зумовлено низкою причин. Стосовно стратегії Росії по відношенню до України, то слід вже змінити застарілу стратегію залякування, тиску та погроз. Оскільки навіть з психологічної точки зору та чи інша країна як і людина буде шукати партнерів, які підтримають її, а не погрожують кожного разу, коли вона робить крок. Останні події свідчать про те, що Росія механічно продовжує керуватися у зовнішній політиці стереотипами старшого радянського брата який вважає, що він краще знає як молодій і недосвідченій Україні жити і з ким дружити. Перед зустріччю російського президента Медведева з президентом Ющенком Держдума прийняла заяву, в якій погрожує Україні розірвати договір про дружбу, співробітництво і партнерство [11, с. 8].

З іншого боку, президент Ющенко зайняв правильну позицію, оскільки

ки його виважені заяви та кроки російських політиків підтверджують та посилюють думку у світовому інформаційному просторі про агресивну політику Росії. Шляхом непродуманих політичних кроків Росія сформувала образ агресивного сусіда, і допоки російські політики не усвідомлять хибність політичних стереотипів, змін у зовнішньополітичних відносинах між двома країнами очікувати марно.

Українсько-американські відносини

Цікаво, що під час першого терміну перебування на посаді позиція Дж. Буша молодшого стосовно України була не зовсім чітка, хоча він радо вітав українських миротворців у Іраку. Проте, підтримка Росії зусиль Америки у війні з тероризмом була вагоміша.

У 2005 році Буш після зустрічі з президентом Ющенком, висловив свою точку зору стосовно розвитку стосунків США з Україною. Він підтримав сподівання України вступити до світової організації торгівлі (СОТ) до кінця 2005 року і зняти торгові санкції проти України. На його думку Україна стала ближчою до США після того як В. Ющенко, прозахідний ліберал, обійняв посаду президента у січні 2005 року [12]. Президент Буш неодноразово згадував оранжеву революцію як свідчення поширення демократії у глобальному масштабі. Під час зустрічі з американським президентом Віктор Ющенко заявив, що українські політики шукатимуть ефективної підтримки адміністрацією США нового уряду України. Президент Ющенко також говорив про початок нової ери стратегічних стосунків з США. Сполучені Штати пообіцяли вслякো сприяти Україні в економічній сфері, викоріненню корупції та проведенні демократичних реформ. Українському президенту була надана можливість виступити з промовою на спільному засіданні конгресу, честь, якої заслуговують тільки найближчі союзники США.

У 2008 році зовнішньополітичний курс США по відношенню до України змінився на краще. Ситуація стає зрозумілою з огляду на функцію стримуючого чинника Росії. За останні роки Росія зміцніла в економічному плані, зросли інвестиції західних бізнесменів у російську економіку. Зміцнення економічних позицій Росії стурбувало американських політиків оскільки економічне зміцнення автоматично означає зміцнення політичне, а отже, і посилення політичного впливу Росії на сусідні країни і в цілому на європейський та азійський регіони. У збереженні балансу в першу чергу зацікавлені США, які вбачають в Росії конкурента на світовій арені. І в ситуації, що склалася, Україна відіграє ключову роль важеля, що виконує прагматичну функцію стримування російських амбіцій.

Під час зустрічі з президентом Ющенко 1 квітня 2008 року, американський президент Дж. Буш зазначив, що Київ відважно прийняв рішення просити членства через розширений план співпраці з НАТО і Вашингтон усіма силами сприятиме такому рішення. Його візит та зустріч з українським президентом В. Ющенко пов'язані з питанням розширення НАТО на схід [13]. Проте така позиція США викликала критику з боку членів

НАТО, зокрема Франції та Німеччини, які вважають, що сприяння вступу України та Грузії до НАТО призведе до загострення стосунків з Росією.

Виступаючи на прес конференції після бесіди з американським президентом Дж. Бушем, В. Ющенко висловив своє бачення даної ситуації. Під планом дій Україна — НАТО Україна розуміє питання безпеки і власної незалежності. Дорожній план співпраці передбачає низку питань, важливих для розвитку України і не тільки в сфері безпеки, а й в питаннях розвитку політичного діалогу, дослідження космосу, ядерної політики, вирішення питань екології та довкілля [14]. Під час перебування президента Буша в Україні було підписано договір про розвиток торгівлі, покращення інвестиційного клімату між США та Україною. У ході перемовин йшлося про мирне дослідження космосу обома країнами, що відкриває нові перспективи розвитку відносин. Було обговорено питання енергетичного комплексу та диверсифікації поставок енергоносіїв. Детально обговорили енергетичний саміт, запланований на 22-23 травня 2008 року в Києві, зокрема питання трубопроводу Одеса-Броди та питання енергетичної безпеки. Президент Буш переконаний, що членство України сприятиме посиленню безпеки і свободи в цьому регіоні та в світі в цілому. США та Україну об'єднують демократичні цінності, оскільки після Оранжевої революції в Україні відбулося троє виборів мирним шляхом, а орієнтація на вільний ринок сприяла входженню України до СОТ. До речі, президентом США було зазначено, що Україна є єдиною країною, не членом НАТО, що бере участь у кожній місії цього військового блоку. Український президент досить критично поставився до спроб Москви вплинути на вирішення питання щодо членства: “Я не хочу, щоб базовий, фундаментальний принцип ...відкритих дверей альянсу був порушений через вето країни, яка не є членом альянсу “ [15].

Доповнюючи виступ американського президента, В. Ющенко зазначив, що крок України до НАТО не є політикою проти когось, оскільки країна захищає в першу чергу свої власні інтереси. І по-друге, українські політики керують у зовнішній політиці принципом суверенітету. Метою українського президента є спокій, стабільність і безпека для України.

Після перебування на Україні президент Буш здійснив поїздку до Бухаресту в Румунію на саміт НАТО, де він відстоював свою позицію щодо членства України та Грузії в НАТО. Росія зайняла жорстку позицію щодо розширення НАТО а схід, а Україну та Грузію вважає країнами, що перебувають у сфері її інтересів. Замісник міністра закордонних справ Росії Григорій Каразін зазначив на засіданні державної Думи, що членство України в західному військовому блоці призведе до кризи у стосунках між Росією та Україною. Росія попередила, що входження України в НАТО порушить баланс безпеки в Європі. Думку росіян підтримав французький прем'єр-міністр Франсуа Філон, який дипломатично підтримав Росію, оскільки обидві країни тісно співпрацюють і інша точка зору зашкодила б такому союзу. Під час зустрічі президенти тривалий час обговорювали питання входження України до НАТО, і американський президент додав, що Росія не має права вето на членство України в північноатлантичному блоці.

На нашу думку така ситуація не є кризовою для стосунків Росії та України, оскільки де юре, Україна не є членом НАТО, але де факто українські військові напрацювали значний досвід співпраці з НАТО. Статистичні дані підтверджують цей факт участі українських військових у місіях НАТО. У Косово 184 українських миротворці входили до контингенту ООН, співпрацюючи з військами НАТО, 3 українських військових було задіяно в натовських операціях в Афганістані, українські підрозділи входили до польської груп військ на території Іраку 2003-2005 років, українські військові здійснювали патрулювання на Середземному морі у 2007 році та виконували миротворчі функції в Лівані [15]. І це не повний перелік співпраці з НАТО. Проте, у жодному випадку Україна не ставилася вороже до своїх сусідів і не погрожувала у конфліктних ситуаціях.

На саміті в Бухаресті президенту Бушу не вдалося переконати членів НАТО дати згоду на план дій щодо членства Україна — НАТО. Францію та Німеччину підтримали кілька інших членів, які вважають, що економічна ситуація в Україні та Грузії є нестабільною і що план дій погіршить ситуацію в вище зазначених країнах.

Причина нервування російських посадовців, на нашу думку, криється в імперських амбіціях та політичних стереотипах які глибоко сидять у свідомості переважної кількості російських політиків, стереотипів які не тільки визначають зовнішню політику Росії але й обмежують її майбутні перспективи. Старшого брата поважають, а не бояться і чим швидше здоровий глузд та мудрі політичні кроки переважать нездорові амбіції, тим швидше виникне основа для побудови рівноправних ділових взаємовигідних стосунків.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в дослідженні, виявленні та описі стереотипів, що впливають на формування зовнішньої політики вище зазначених країн і розвиток їхніх стосунків.

Література

1. Noguee Joseph and Robert H. Donaldson. *Soviet Foreign Policy Since World War II.* — New York: Pergamon Press, 1985. — 355 p.
2. White Stephen. *Russia's New Politics: The Management of a Post communist Society.* — Cambridge, MA: Cambridge University Press, 2000. — 260 p.
3. *Russian Politics Under Putin* / Edited by Ross Cameron. — Manchester, UK: Manchester University Press, 2004. — 350 p.
4. Buckley Mary. "Russian Interpretations of Crisis," / *Journal of Communist Studies and Transition Politics.* — #17(3). — 2001. — P. 1-31.
5. D'Anieri Paul. *International Politics: Power and Purpose in Global Affairs.* — Mason, OH: Thomson, 2007. — 469 p.
6. G8. The US-EU Summit in Vienna, 22 July, 2006, <http://news.yahoo.com/s/afp>, accessed 16 May, 2008.
7. Cheney D. Speech at the Vilnius Conference, 4 May, 2006, www.whitehouse.org. (accessed 5 May, 2006). — P. 1-9.
8. Лисовский С. Ф. *Политическая реклама.* — Москва: ИВЦ-Маркетинг, 2000. — 253 с.
9. Bowker Mike. *Russia, America and the Islamic World.* — Hampshire, England; Burlington, USA: Ashgate Publishing Company, 2007. — 193 p.
10. Putin V. Speech of the President of the Russian Federation Vladimir V. Putin at the Munich

Conference on Security, Policy, Germany, 10 February 2007, Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Information and press Department, http://www.lmid.ru/brp_4nsf/e78a48070. (accessed 22 February 2007). — P. 1-7.

11. Ростовский Михаил. Депутаты пригрозили Украине / МК в Украине, 11-17 июня 2008. — С. 8. — 32 с.
12. <http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/1/hi/world/europe/4407961.stm>. Published: 2005/04/05 00:47:22 GMT, відвідав 16 травня 2008 року.
13. <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/7322830.stm>, відвідав 16 травня 2008 року.
14. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=76910>, відвідав 16 травня 2008 року.
15. <http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/1/hi/world/europe/7324035.stm>, Published: 2008/04/01 15:25:41 GMT, відвідав 16 травня 2008 року.
16. Steven Erlanger, Steven Lee Myers. NATO Allies Oppose Bush on Georgia and Ukraine, April 3, 2008 / <http://www.nytimes.com/2008/04/02/world/europe/02prexy.html>, відвідав 16 травня 2008 року.

A. A. Khudoliy,

кафедра лінгвістики Національного університету “Острожская академия”
кв. 76,5, ул. Татарская, г. Острог, Ровенская обл., 35800, Украина,
Тел. (раб.): +38(03654)2-29-49; (дом.): +38(03654)2-24-45
E-mail: toliy65@yahoo.com

ВЛИЯНИЕ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ США НА РАЗВИТИЕ ОТНОШЕНИЙ С РОССИЕЙ И УКРАИНОЙ

Аннотация

Статья посвящена анализу внешнеполитического курса США, России и Украины. Рассмотрено развитие отношений между Америкой, Россией и Украиной. Описаны внутренние и внешние факторы, которые влияют на развитие отношений между этими странами.

Ключевые слова: внешняя политика, отношения, США, Россия, Украина.

A. O. Khudoliy,

National University of Ostroh Academy
Kv. 76, 5, vul. Tatarska, Ostroh, Rivne obl., 35800 Ukraine
Tel. (office): +38(03654)2-29-49, Tel. (home): +38(03654)2-24-45
E-mail: toliy65@yahoo.com

INTERNATIONAL POLICY OF UNITED STATES AND RUSSIA — UKRAINE RELATIONS

Summary

The article is devoted to the analysis of foreign policy of the USA, Russia and Ukraine. The development of relations between the United States, Russia and Ukraine has been studied. Interior and exterior factors, affecting the development of relations between the above mentioned countries have been described.

Key words: foreign policy, relations, USA, Russia, Ukraine.